

Mgr. Blanka-Michaela Remešová
Ženské a mužské role u kmene Iban na Kalimantanu.
 Praha, FF UK 2007, s. 121 s., angl. resumé
 Posudek na disertační práci

Blanka Remešová se etnologickým výzkumem Kalimantanu zabývá skutečně dlouhodobě a účastnila se ve funkci etnografa několika expedic do této oblasti. Je zřejmé, že z mnoha hledisek, např. klimatologických a terénních, je takový výzkum nesmírně náročný a jeho výsledky jsou velmi cenné a dodejme, že velmi očekávané. Dlouhodobost výzkumu a nepochybně velmi dobrá znalost tamějšího způsobu života a kultury nabízely autorce celou řadu možných témat, v rigorózní práci prezentuje problematiku gendrovou.

Velmi přehledný obsah práce nám dává přehlednou orientaci v její struktuře, paginace pak napovídá o rozsahu jednotlivých kapitol. Postup kapitol je následující: 1. Úvod, 2. Život Ibanů, 3. Činnost žen, 4. Činnost mužů, 6. Závěr.

Práci rámuje úvodní prolog o „ženské antropologii“ a po něm následuje 1.2. Kritika pramenů. Jelikož však jde o hodnocení odborné literatury, bylo vhodnější podkapitolu takto adekvátně nazvat. Prameny se totiž autorka nezabývá, její práce je založena na odborné literatuře a terénním výzkumu.

2. kapitola „Život Ibanů“ v podstatných rysech charakterizuje mnoho oblastí způsobu života a kultury této skupiny, počínaje společenským životem v rezidenční jednotce, následuje vliv islámu, rituální slavnosti *gawai*, náboženský panteon Ibanů, animistické představy a šamanismus. Jistěže téměř každé z uvedených témat kapitoly nabízí možnost hlubší analýzy či alespoň detailnějšího popisu, autorka se omezila na podání základních charakteristik. Tak se zdá, že bohatý výzkumný materiál je ne zcela využit a je podán jen nástin toho, co by rozpracovat v budoucnu možné bylo. Velmi dobře však působí doložené a v text vřazené ilustrativní autorčiny fotografie.

Společnost Ibanů je charakterizována jako kopaničářská s neupřesněným podílem lovu, egalitární s merokratickými principy, ve vztahu mezi pohlavími značnou separací a dominací mužských hodnot. Kulturní inventář je výrazně modernizován, uvádí se přijímače masové komunikace, ale i motorové lodě. Stupeň modernizace kuchyňského vybavení, pracovního nářadí a nástrojů se neuvádí (až v závěru celé práce je zmínka o motorových pilách, jejich význam však není nikterak doceněn – výrazné usnadnění při kácení primárního nebo sekundárního lesa v zemědělském cyklu!). Prostředky pro modernizaci plynou jednak z pěstování rýže, jednak z výdělku mužů mimo domov. Muži přinášející z cest peníze jsou nahlíženi jako „bohatí a stateční“, v podstatě jsou vnímání společenstvím pozitivně. Podkapitoly o hospodářské a sociální stránce jsou po obsahově podány přijatelně a bez terminologických závad, podkapitola o rituálních slavnostech *gawai* i o vlivu islámu by vyžadovaly rozpracování.

Třetí kapitola nese název „Činnost žen“ (s.39-65). Vypichuje ty aktivity, které jsou pro ženy specifické: tkání, výchova dětí, pěstování rýže. I když opět poměrně stručně, přece jen se podařilo hlavní ženské aktivity a s nimi spojená prestiž postihnout a popsat. Nejlépe v pasáži o tkání a pěstování rýže. Pokles prestiže žen v zemědělské činnosti je připisován také ztrátě vlastnických vztahů k půdě. Tento velmi důležitý fakt je jen zmíněn, nikoliv rozpracován. Že zemědělská práce je pokládána za méně prestižní, než-li lov nebo odchod za práci do průmyslu nebo do města je poznatek téměř obecný, který je u Ibanů jen potvrzován. Možná, že v této části mohla být podkapitola věnována i přípravě stravy a stolování (jak se zde projevuje separace?). V kapitole nelze přehlednou jedno nesporné pozitivum: autorce se

podarili velmi dobře zachytit propojení světské a náboženské oblasti v popisovaných aktivitách, zejména v zemědělských pracích. Konfrontace podílu mužské a ženské složky v práci a životě Ibanů je rovněž zdařilá.

Čtvrtá, závěrečná kapitola, nese název „Činnost mužů“ (s. 66-99). Je do ní začleněna i informativní podkapitola o Dajácích.

Nejlépe jsou rozpracovány podkapitoly o mužských výpravách či cestách do „vnějšího světa“, zvaných „bejalai“. Jsou uvedeny různé varianty náplně těchto cest, jejich motivace a dopad nepřítomnosti mužů na život v rodinách, výchovu dětí, práci ženy a život ve společnosti. Dovídáme se poměrně podrobně o rituální přípravě na cesty, to je zajímavý aspekt podání, škoda že je opomenuto, podle jakých kritérií se skupina utváří, jak se rozhoduje o zaměření cesty, zda se využívají zkušenosti předchůdců atd. Autorka postihuje kulturní, ekonomické a psychologické motivace odchodu do světa. Podrobně, na základě analýzy 214 případů, analyzuje délku pobytu mimo domov a odvětví, v němž muži pracují. Jiné druhy mužských aktivit popsány nejsou (výroba nástrojů, náradí, stavba a rekonstrukce domů, osudy lovectví – již zcela zaniklo?, pokud ne jaký má význam, kdo na něm participuje atd.). Informativní jsou podkapitoly o lovu lebek a o tetování.

V práci zůstává skryto mnoho neznámých: jak vypadá vnější svět „za světem“ o němž je referováno, jaké a kde jsou nabízené pracovní možnosti, kde, jak daleko a s jakým vlivem jsou centra urbanizační a modernizační, ať už skutečná nebo jen potenciální. Chybí posazení referované reality do širšího sídelního, ekonomického, urbanizačního a kulturního rámce. Nevíme dost dobře, co muže na „bejalai“ vyhánět. Hovoří se, že by si měli práci vyhledávat v bližším okolí, práci kvalifikovanou. O jaké možnosti by mělo jít, se nehovoří (ostatně o školství a získávání kvalifikace se nehovoří téměř vůbec). Zdá se ale, že „bejalai“, alespoň v současné podobě, je jeden z vlivů nabízených možností vnějšího světa: práce – peníze – dosud netušené hmotné statky. Možná, že umocňujícím elementem je nějaká tradiční instituce nebo navazuje na „archetyp loveckých výprav“? Nevíme ani, zda v zemědělské produkci dochází k nějaké intenzifikaci nebo proč k ní nedochází, když jak se zdá, otevíraly by se možnosti trhu (rozvoj měst) a ženy jsou otevřeny vůči novým plodinám a jsou flexibilní (viz závěr). Zřejmě by bylo užitečné si více všimnout vztahu mezi tradicí a modernizací, který se zdá být nejnositelnější tématem tamní kulturní i společenské situací. Přes mnohé otevřené otázky patří pojednání o „bejalai“ k nejzajímavějším a k nejprínosnějším partiím v celé rigorózní práci.

Závěr práce rekapituluje vztahy ženského a mužského elementu, vztahy jsou charakterizovány jako neharmonické ale rivalitní s dominancí mužských hodnot. Zda je povaha těchto vztahů přenesením z minulosti nebo je nevyváženou reakcí na modernizaci není zřejmé. Ženská prostituce jako msta za druhořadé postavení je tvrzení přinejmenším problematičtější. Nicméně závěr je vcelku vystižný a obsahově věcný.

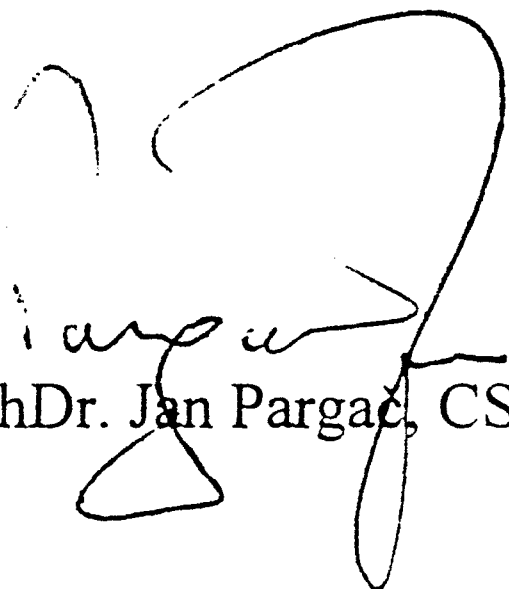
Celé autorčino vyprávění je vedeno v obecnější rovině, reference jsou na úrovni celého kmene. Poněkud zaniká její osobitý prožitek i detailnější poznatek z určité kmenové reality. Svůj pobyt v terénu prostorově neurčuje, neseznamuje nás s prostředím, v němž se pohybovala.

Výzkum Blanky Remešové je nesporně velmi přínosný a jistě v jeho průběhu nakupila množství poznatků a fotodokumentace, které prezentuje jen výběrově, ale které zúročí nepochybně na jiném místě. Zohlednit je třeba skutečnost, že jde o terén mimořádně náročný

a výzkum bylo možnou zvládnout jen s krajním vypětím všech sil. Za to autorka zasluhuje absolutorium.

Přes mnohé mezery, které v práci shledávám, ji z právě uvedených důvodu doporučuji, aby byla přijata jako základ pro řízení pro udělení titulu doktora filosofie (PhD.).

V Praze, 19. února 2007

PhDr. Jan Pargač, CSc.